

Utlåtande 16.10.2024

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av bygglagen och till lagar som har samband med den

Till Riksdagens miljöutskott

HE 101/2024 vp

Natur och Miljö tackar för möjligheten att utlåta sig.

Allmänt

Finland har åtagit sig att minska utsläppen av växthusgaser genom internationella överenskommelser. Finland har bland annat antagit en klimatlag, enligt vilken Finland ska vara koldioxidneutralt 2035 och koldioxidnegativt 2040. Motarbetande av klimat- och naturförlusterna är även inskrivna i regeringen Orpos regeringsprogram.

Ur en hållbarhetssynpunkt betyder det aktuella lagförslaget avsevärda motstridigheter till tidigare uppställda miljömål. Möjligheterna att styra byggnationens klimat- och naturhänsyn försämrats jämfört med den tidigare lagändringen som gjordes så sent som i fjol, och som tog avstamp i just klimatmålen.

Regeringen Orpo avser alltså att riva upp den nya bygglagen som efter en lång process trädde i kraft 2023. Syftet med förnyelsen uppges vara att ”lätta på den administrativa bördan, minska på byråkratin och klargöra besvärsrätten”. Klargörandet betyder i klartext att besvärsrätten inskränks. Det här är inte bra.

Ur en folkrättslig synpunkt betyder lagförslaget, om det går igenom, avsevärda försämringar i nuvarande möjligheter för föreningar och museimyndigheterna att besvära sig i byggnads- och/eller rivningslov. Demokratiska besvärsrättigheter, så som vi uppfattat dem som grundbultar i en rättsstat, skulle kringskäras på ett mycket oroväckande och avgörande sätt. Lagförslaget bedöms också strida mot de grundlagsenliga mänskliga påverkansrättigheterna för samhällsutvecklingen och för den egna livsmiljön. (GL § 2.2).

Natur och Miljö ser med andra ord flera allvarliga problem med den nya lagrevideringen och anser att förslaget bör beredas på nytt.

Vi tar i vårt utlåtande särskilt fasta på paragraferna 43§, 56§, 179§, 181§ 182§, 183§.

I bygglagen föreslås ett nytt placeringstillstånd som påskyndar byggandet av industriprojekt för omställning till ren energi. Det här är inte en hållbar utveckling.

Natur och Miljö vill framföra att det alltid bör vara ett krav att ha markplaneringen som utgångspunkt oberoende av industrislag. Miljökonsekvensbedömningar ska alltid analyseras, man ska alltid informera och föra dialog med olika parter. Det ska vara möjligt att framföra utlåtanden till planerna och besvara sig mot bygglov och tillståndsbeslut. Endast på så sätt får man fram olika synvinklar med betydelse för beslutet, vilka annars inte kommer fram. Ordentliga beredningsprocesser inför beslut om utplacering och ibruktagande av industrier av alla slag hör till den västerländska rättsstatens grundbultar och ska inte kringaskäras på det sätt som nu föreslås.

Besvärprocesserna i byggprojekt är de facto i många fall onödiga, men på grund av att beredningen varit bristfällig, mera sällan för att besväret är onödigt. Besvärprocesser bör undvikas genom att i tillståndsberedningarna och beslutfattandet beakta miljölagstiftningen och framförda utlåtanden med större omsorg. Natur och Miljö stöder en ren omställning, men föreslår att 43a § stryks.

Med det aktuella lagförslaget föreslås att rivning av den byggda miljön underlättas, också kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Av både ekonomiska ekologiska orsaker ter sig denna viljeyttring ytterst obegriplig och ansvarslös. Problemet i dagens samhälle är inte att det rivs för få byggnader, men att det rivs för många, efter en alltför kort tid och i onödan. När det gäller klimatmålen och materialeffektivitet bör det primära målet vara att vårda, bevara och utnyttja det befintliga byggnadsbeståndet.

Produktionen av byggnader kräver normalt stora mängder kapital, energi och material. Rivning av byggnader orsakar normalt såväl stora material- och kapitalförluster som pikar av koldioxidutsläpp. Samtidigt bidrar rivning av byggnader till att påskynda omloppstiderna för byggnadsmaterial, vilket i onödig mån skapar störningar på naturen. Efterfrågan på högförädlade byggmaterial accelererar och i slutändan tas de från naturen. Återvinningen av gamla byggmaterial räcker inte ens närmelsevis till för produktion av nya material.

I 179§ - 183§ föreslås rätten till överklagande att fråntas föreningar vars stadgeenliga verksamhet kan innefatta att vårda det byggda kulturarvet. Dessutom inskränks museimyndigheternas och NTM centralernas besvär rätt. Det här är fel riktning att gå, förslaget bör omprövas.

Enligt grundlagen (2§, 6§, 20§, 21§ och 22§) tillkommer ansvaret för kulturarvet alla och alla ska ges möjlighet att påverka beslutsfattandet som berör livsmiljön.

Det nuvarande lagförslaget försvagar på ett anmärkningsvärt och betydande sätt både medborgares och experters rätt att påverka bevarandet av det byggda kulturarvet.

Vi kräver att registrerade föreningar och museimyndigheter besvär rätt i byggnads- tillstånds- och rivningsbeslut inte försvagas. Många föreningar har värnande om byggnadskulturen inskrivet i sina stadgar. Kommunerna besitter normal inte samma expertis som museimyndigheterna när det gäller vårt byggda kulturarv.

Natur och Miljö vill här påminna om Davosdeklarationen som Finland godkände hösten 2021. Syftet med deklarationen är att främja och öka intresset för en god byggnadskultur samt att stärka de kulturella aspekterna i byggandet och miljöplaneringen vid sidan av ekonomin och tekniken. Deklarationen betonar

betydelsen av den byggda miljöns kvalitet för välfärden, livskvaliteten och en hållbar utveckling. Davosdeklarationen gäller både nybyggnad och kulturarv som en del av den befintliga miljön.

Byggnadslagen behöver omformuleras så att också Davos deklarationens mål främjas. Vi kräver att de nu föreslagna lagförändringarna, vars syfte är att underlätta rivande av också kulturhistoriskt värdefulla byggnader stryks.

Om klimatdeklarationerna anser vi att gemensamma och standardiserade instrument är viktiga och att de behövs. De utgör ett viktigt marknadsstyrmedel och behöver tas i bruk.

En betydande del av Finlands byggnadsbestånd är egnahemshus och dessa ska inte vara undantagna miljömässiga styrinstrument, vilket nu föreslås. Lagen bör omfatta både byggnadens och byggarbetsplatsens koldioxidavtryck och även koldioxidhandavtrycket. Även betydande renoveringar ska omfattas.

Också skyldigheten att upprätta materialdeklarationer föreslås i lagförslaget att kringskärs. Information om material är ändå väsentlig för en lyckad återanvändning och återvinning av material. Insamling och ibruktagande av data om material och effekterna för klimat och naturen är en väsentlig del för att kunna fatta rätt beslut idag och i framtiden.